

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată
de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

APOSTOIU, GEORGE

Viețile scrisului - Prestigiul actualității / George Apostoiu. -

București: Eikon, 2021

ISBN 978-606-49-0500-0

82.09

DTP: Claudia Popescu

Coperta 1: grafică de Lucian Badea

Editor: Valentin Ajder

Volum publicat cu sprijinul CopyRo

George Apostoiu

Viețile scrisului

Prestigiul actualității

Sumar

Literatura, paradisul de lângă noi	7
Viețile scrisului.....	18
Ion Pillat despre prestigiul actualității	23
Patimile după Slavici.....	33
Lucian Blaga	
<i>Omul ca ființă istorică</i>	45
Mircea Vulcănescu, o excepție amețitoare	58
Emil Cioran despre paradisul vieții ca loc de tortură.....	72
Insurecție estetică la Tudor Arghezi	89
Marin Preda despre violență, despre război, despre istorie	103
Augustin Buzura	
<i>Ficțiune și nonficțiune</i>	118
O întâlnire cu Fănuș Neagu în secolele XXI-XXIV	131
Eugen Simion despre un anumit Timp.....	137
Nicolae Manolescu	
<i>Al treilea ochi, cel critic</i>	152
Mircea Martin	
<i>Radicalitate și fidelitatea criticului față de operă</i> ...167	
Dan Hăulică, un boier al culturii române.....	179
Dimitrie Bolintineanu	
<i>Ne mai plac romanticii?</i>	189
Între tradiție și sincronism	202

Literatura, paradisul de lângă noi

Pe când apărea *Liturghierul*, scos din tiparniță românească de călugărul Macarie, în 1508, iar Coresi aducea la lumină, în 1544, *Catehismul valah*, limba română începea să-și statornicească temeliile expresivității. În *Psaltirea scheiană* apar *Psalmii lui David* în care găsim această bijuterie: „În ce chipu deșiră cerbul la izvoarele apelor, așa jeluiește sufletul meu către tine, D(umne)zeu”. Coresi poartă cu el, de la Târgoviște la Brașov, nu doar tiparnița, ci și limba în care tradusese *Tatăl nostru* și fragmente din *Evanghelie* din *Catehismul ungiuresc*, până la el rău tălmăcite. În prefața la *Cazanie*, diaconul mărturisește nevoia îndreptărilor: „Acolo în biserică să se spuie...sfânta Evanghelie în limba pre care grăescu oamenii, să putem înțelege noi mișelame”. Scrise direct în românește sau traduse din grecește, sfaturile date de Neagoe Basarab lui Theodosie sunt într-o limbă care nu ridică obstacole în calea înțelegerii: „Vezi, fătul meu, acest împăratu, care dintâi fu rădicat de Dumnezeu den oamenii săraci și-l mări și-l puse împărat pre pământu, cum iaste scris: «Domnul sărăcește și îmbogățește, pleacă și înalță, carele ridică pre cel sărac din pământu și din gunoi, pre cel mișăl înalță și-l pune mai mare și biruitoru oamenilor și-l face moștnean scaunului slavei». Acel „u” final din „apelor”, „chipu”, „găsescu”, „împăratu” etc. are rol protectiv, pentru evitarea dispariției ultimei consoane, tehnică intuitivă care a permis limbii române să rămână cât mai aproape de etimonul latinei populare. Această

vocală finală și arhaicul „mişelame” (cu înțeles de om sărac, nevoiaș) nu împiedică înțelegerea textului, ceea ce înseamnă că în secolul al XVI-lea românul vorbea cam ca noi astăzi. Nicolae Cartoian observă că limba acestor texte are două straturi, unul al graiului vorbit în secolul al XVI-lea, altul local, al ținutului în care sunt tipărite. Evoluția limbii române din latina populară spre azi a beneficiat de conservatorismul specific popoarelor de „margină”; românii și portughezii sunt mai apropiați de structura latinei decât francezii, de exemplu.

A existat o încercare de intervenție în evoluția normală a limbii române, cea a curentului latinist, care, din fericire, a eșuat. Chiar dacă există un scop didactic, ceea ce presupune controlul redactării, limba *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* este curată, apropiată de limba vorbită până foarte târziu. Tenta moralizatoare este susținută de forța și expresivitatea cuvântului; apare portretul politic: Domnul sărăcește, îmbogățește, ridică din gunoi pe cel sărac în scaunul slavei. Hașdeu considera *Învățăturile* un „falnic monument de literatură, politică, filozofie și elocvență la străbunii noștri...”. Acest fond vechi al culturii române și cel oferit de limba populară sunt izvoarele scrisului frumos. Din virtutea cuvântului românesc, cea de a avea multe sensuri sau de a i se conferi, prin împerechere, cum zicea Arghezi, sensuri noi, s-a ivit limba literară română pe care Ovid Densusianu o prezintă ca „începuturi ale literaturii poetice” (*Literatura română modernă*).

Când a fondat Academia franceză, Richelieu a urmărit să pună ordine în scris, să dea reguli pentru limbă și gramatică. „Les belles lettres”, adică scrisul frumos, impunea poeziei și chiar retoricii reguli și bun gust. Cam în vremea aceea, pe la anii 1600 adică, la noi Dosoftei transcria în versuri *Psalmii* biblici pentru a face Cartea cântărilor mai pe înțeles. „Se știe, scrie N. Cartoian, că ideea de a versifica psalmii și de a-i așeza pe melodii, pentru a fi

cântați în biserici, în reuniuni, în case, a pornit de la calvinistii francezi”. Istoricul nostru literar amintește de Clément Marot care tradusese psalmii, cu un secol și jumătate mai devreme, din aceleași motive. Versificând psalmii, Dosoftei urmărește transmiterea mai convingătoare a pildelor biblice. Un exemplu: lipsa de recunoștință a evreilor pentru mărinimia lui Dumnezeu de a-i fi scăpat din sclavia egipteană apare în Psalmul 106 ca salvare „din mâna celui ce-i ura”. Ariditatea stilului biblic este înlocuită cu vorbe vii: Dosoftei îi face pe evrei să se căiască, sporește emoțional pilda și lasă să se întrevadă penitența: „Am mâncat pâine cu zgură/ Și lacrimi în băătăură/ De fața mâniei tale”. Este interesant că primii talmăcitori ai psalmilor biblici s-au gândit și la posibilitatea ca, pentru înțelegere, aceștia să poată fi cântați.

Cu timpul, spiritul religios care animă scrierile de început, medievale, legate strâns de morala de sub cupola Bisericii, se va estompa treptat. Gândirea se va elibera de dogme și va explora sufletul omului în afara religiei. Poetul popular găsisese deja o cale de a comunica direct cu universul: „Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa”.

Avem o bogată literatură a fantasticului în care universul recompus din episoadele Bibliei este de-a dreptul hazliu. Creangă îl pune pe Ivan Turbincă în dialog cu Dumnezeu:

„— Bine, Doamne, zise Ivan închinându-se până la pământ. Mă duc să-i spun cum ai poruncit...și cum ajunge Ivan dinafară de poartă, scoase Moartea din turbincă și-i zice: Dumnezeu a poruncit ca de-acum înainte să mănânci trei ani de zile numai vlăstări fragede, răchițică, smicele, nuiete și altele de sama acestora; de pădurea cea tânără să nu te-atingi că-i pozna”. Suntem pe pământ, nicidecum în rai sau în iad. Sau, suntem în raiul și în iadul de pe pământ povestit cu haz, ca la o clacă, pentru ca timpul să treacă mai plăcut; gândul este invitat să se bucure de mirajul

UBRIC | We know books

posibil al vieții de aici și de dincolo. Este greu de crezut că pe Creangă „l-a vizitat Platon”, dar, ca și filozoful antic, moldoveanul de la Humulești ne face să uităm de caznele diurne și să ne imaginăm posibilă o lume pe care nu o putem desluși din pildele auzite în Biserică.

Odată cu romantismul, poezia românească se deschide spre istorie. La Bolintineanu, pentru prima dată, întâlnim *pitorescul istoriei*, cu mai puțină tristețe, cu mai multă morală : „Falnicul Dumbravă pe boieri chema/ Și citind scrisoarea le vorbește-așa:/ – «Iată-acum cu totul țara sub sclavie!/ Dar ce-mi face viața și mai crudă mie/ E să văz românul astăzi trădător/ Aducând străinii contra țării lor!/ Câți din voi au încă sufletele pline/ De mărirea veche, vie după mine!»” (*Mihai în Transilvania*). Reputația *Legendelor istorice*, scrie G. Călinescu în *Istria literaturi române*, constă în trăinicia lor „Discursul însuși are un program statornic, ideologeste (sic!) plin de patriotism și de democratism și din acest punct de vedere perfect lăudabil...”.

Cu Odobescu în *Pseudo-kynegheticos (1874)*, istoria devine un suport de informație culturală, de pătrundere în universul civilizației prin literatură. Antichitatea are parte de o descriere cuceritoare, fraza este amplă, înșiruirea argumentelor fără pauze consacră aportul lor egal la susținerea demonstrației: „Apoi toată lumea știe că, pe când marele Ulpiu (Traian) biruia pe germani, pe daci și pe parți, pe când el umplea întinsul său imperiu de edificii somptuoase și de lucrări de artă folositoare, senatul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă binefacerile și triumfurile gloriosului împărat. Îi decretară, dar, tot felul de clădiri comemorative, la care lucra ilustrul arhitect și sculptor grec Apolodor. Atunci se-nălțară în Roma Forumul lui Traian cū toate edificiile decorative dimprejuru-i: portice, bibliotecă, templu; atunci bazilica Ulpiană cu cinci rânduri de stâlpi de granit; atunci columna războaielor dacice cu

statua învingătorului d-asupra; atunci în fine, la capul căii Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care însă nu-l putură sfârși, pe cât încă fu marele împărat cu zile”. Un astfel de tablou ar fi meritat să fi găsit un artist de talentul măștrilor flamanzi ai tapiseriei!

Două observații (de tinerețe!) ale lui Nicolae Manolescu pe marginea romanului istoric *Nicoară Potcoavă* al lui Sadoveanu. Prima: nu vitejia legendară a eroilor pare să fi fost privilegiată de scriitor, ci „nepotrivirea tragică dintre voința omului și destinul său”. Să reținem că această uimitoare remarcă era publicată în 1968! A doua: „Capacitatea aforistică a limbii lui *Nicoară Potcoavă* e poate reușita cea mai deplină a lui Sadoveanu în romanul istoric.” (*Recitind Nicoară Potcoavă*, Luceafărul, nr. 38, 1968). Această a doua remarcă fusese ceremonios susținută de G. Călinescu și nu poate fi socotit altfel decât un compliment – să-i zicem estetic – cel pe care criticul îl face limbii în care scrie Sadoveanu: „Dacă Ștefan cel Mare s-ar scula din mormânt și ar vorovi cu noi, am încredințarea că pe noi nu ne-ar pricepe, dar pe Mihail Sadoveanu da!” (*Mihail Sadoveanu în Omagiu lui Mihail Sadoveanu*, ESPLA, 1956). De bună seamă că limba română a evoluat, dar nu într-atât încât să se îndepărteze de rădăcinile ei latine. Recursul la arhaisme, regionalisme și fantezia creativă a unui Sadoveanu sunt probe că frumosul, sursa farmecului limbii literare, este un dar al celor chemați.

Literatura română are lanțul ei în dezvoltarea istorică. De la *Amărâtă turturea* a lui Ianache Văcărescu la *Emoție de toamnă* a lui Nichita drumul parcurs prin umbră și lumină, prin noapte și zi este de la bijuteria uitată într-un scrin la diamantul șlefuit în ani. Nu doar romanticii explorează stările iubirii; o incursiune în istoria literaturii pe acest tărâm este seducătoare. Văcărescu: „Amărâtă turturea/ Când rămâne singurea/ Căci soția și-a răpus/ Jalea ei nu e de spus”. Nichita Stănescu: „A venit

UBRIS | We know
Moks

toamna, acoperă-mi inima cu ceva,/ cu umbra unui copac
sau mai bine cu umbra ta./ Mă tem că n-am să te mai văd,
uneori,/ Că or să-mi crească aripi ascuțite până la nori,
Că ai să te ascunzi într-un ochi străin,/ și el o să se-nchidă
cu-o frunză de pelin”. Acea stare puerilă a meditației lirice
a lui Ianache, astăzi considerată în zona banalității din
cauza performanțelor așezate chiar pe temelia ei, a
dispărut în splendoarea expresiei verbului neajutat de
epitet. Melodrama pe care au șarjat romanticii timpurii se
dizolvă, abstracțiunea lirică nu ne deranjează. Suferința
sugerată se pierde într-un infinit de vieți. Emoția nu vine
din pitorescul peisajului, fantastic și el („să-mi crească
aripi ascuțite până la nori”), ci din plasticitatea simbolului.

Sensibilitatea lirică trăiește diferit, traducerea
emoțiilor și visurilor capătă expresii distincte, între
imagini și logică formele de manifestare poetică au criterii
proprii la clasici, romantici, simboțiști, moderniști.
Romanticii, dar mai ales simboțiștii, scot poezia din
constrângerile clasicismului – închiderea în legi sau norme
–; sensibilitatea definește o stare, nu rațiunea. Drumul
este parcurs ceva mai târziu în literatura română, dar este
dus până la capăt. Eliade Rădulescu, : „Ah! inima-mi
zvâcnește!... și zboară de la mine!/ Îmi cere...nu-ș’ ce-mi
cere! și nu știu ce i-aș da : ...”. Eminescu: „Iubind în taină
am păstrat tăcere,/ Crezând că astfel o să-ți placă ție,...”.
Arghezi: „Voiam să pleci, voiam și să rămâi./ Ai ascultat de
gândul cel dintâi./ Nu te oprise gândul fără glas./ De ce-ai
plecat? De ce-ai mai fi rămas?”. Bacovia: „Eu nu mă mai
duc azi acasă –/ Potop e’napoi și’nainte,/ Te uită cum
ninge Decembre.../ Nu râde...citește ’nainte”.

În laboratoarele lor de creație, scriitorii modelează
cuvântul până la strălucirea care să-i permită să fie așezat
pe fațete diamantului.

*

Rămâne problema receptării, esențială în
valorificarea funcției estetice a literaturii. G. Călinescu
recomanda o cheie pentru înțelegerea subtilităților
basmului care poate să aibă valabilitate extinsă: „Analiza
basmului din punct de vedere artistic și implicit folcloric
este posibilă numai cu o bună pregătire specială. Simplul
gust personal poate să ne rătăcească, pentru că el e gustul
sferei culte, nu al masei”. Elitism? Desigur. Unul prezent
în orice cultură mare. Exemplificarea o face cu recursul la
personificare, una dintre tehnicile limbii literare:
„Dimineața vântul a plecat că avea mult de lucru să alerge
lumea și să învie florile și ierburile câmpului”.
Personificarea substituie nevoia de argument, devine
suficientă narațiunii. (*Estetica basmului*). „Poveștile lui
Creangă, aci adevărate nuvele de tip vechi, aici narațiuni
fabuloase, sunt și ele dezvoltări ale unei observații morale
milenare. În *Soacra cu trei nurori* dăm de veșnicul conflict
între noră și soacra care ține mai mult la fecior; *Capra cu
trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac*
dovedește că prostul are noroc; *Punguța cu doi bani* dă
satisfacție moșilor care nu trăiesc bine cu baba; *Povestea
porcului* arată că pentru o mamă și cel mai pocit prunc e
un Făt-Frumos...” (G. Călinescu, *Ion Creangă* Editura
Pentru literatură, 1966).

Estetic vorbind, satira la Caragiale este o sursă
inepuizabilă de umor construită pe cunoașterea cauzei și
deliberata absență a argumentului, pe înlocuirea acestuia
cu „moftul”. Lipsa de logică, aroganța și capriciul
înfumurat conferă nu doar particularitate, ci valabilitate
generală, ceea ce îndeobște numim „actualitatea lui
Caragiale”. Evoluția politicii de după 1848 nu-i place și
Caragiale usucă totul din această cauză. C. A. Rosetti
scosese în 1857 ziarul *Românul* în care liberalii duceau o
campanie înflăcărată: patria, națiunea, libertatea,
industria, Europa etc. „Cațavencu: Nu voi, stimabile, să
știu de Europa d-tale, eu voi să știu de România mea și

numai de România...Progresul, stimabile, progresul! În zadar, veniți cu gogorițe, cu invențiuni antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiți opinia publică...”. Cu sens invers, de la plus la minus, Caragiale face ceea ce face Eminescu în gazetăria politică. La *Timpul*, și Eminescu se luptă cu liberalii și cu *Românul*: „Din nefericire, organele roșii (liberalii erau numiți „roșii” în acea vreme, n.n.) nu sunt capabile de o discuție serioasă. A discuta va să zică a compara argumentele proprii cu cele ale adversarului și a distinge cu dezinteresare care e mai tare, care e adevărat. Dar când altceva zici, altceva îți răspunde; când dai ici și crapă cine știe unde, când discuția, în loc de a fi o comparare de argumente degenerază în ceartă pentru vorbe, în logomachie și subtilități, discuția e stearpă” (*Pătura superpusă*). Caragiale publică în 1893, vituperantele „mofturi” *Rromânul* și *Rromânca* și nu avem a ne îndoi asupra direcției atacului: patriotismul confecționat și străinul profitor și demagog: „Moftangiul este patriot hotărât, naționalist exclusiv, român până în măduva oaselor! Toată lumea trebuie s-o știe!”. „Fiică de arendaș, de negustoraș, de funcționăraș, de ofițeraș, de popă – să fi fost *papă* bulgăroi, sârbotei sau grecotei – moftangioaica este română și prin urmare nobilă, *et par conséquent* nu poate suferi mojcimea...Fiecare moftangioaică spune bucuros din fir în păr toată conversația care a avut-o cu prințesa moștenitoare «aproape o jumătate de ceas» la balul de la Cotroceni”.

Rebreanu, în Ardeal, este copleșit de realitate și nu se ridică dincolo de ea. Parcă i-ar fi teamă să nu o trădeze prin scris: „În alt post-scriptum, bătrânul Herdelea îl îndemna (pe Titu, n.n.) să nu uite a scrie ceva pentru *Tribuna Bistriței*, cum a făgăduit când a plecat, căci directorul și acum așteaptă dările de seamă despre serbările Astrei. De asemenea, să-i trimită gazete din Țară, să vadă și domnii noștri foi românești adevărate, iar când va publica de ale lui, să poată arăta tuturor ce face feciorul

lui în România”. (*Răscoala*). Nici un adjectiv măcar, nici un abur stilistic! Pe romancierul ardelean îl interesează cunoașterea vieții din România din „foile adevărate”. Jurnalism! Este greu de închipuit un Sadoveanu născut la Blaj. În schimb, gazetăria politică a ardelenilor este aspră, inducția stilului eminescian pare să fi trecut Carpații. În condițiile luptei naționale, ardelenii împrumută ceva din virulența valahă. Octavian Goga este un vulcan în erupție: „Analistul zilelor noastre, dornic să despice svârcolirea mută a unei societăți în procesul ei de creștere înfrigurată, ar avea multe de spus. Că sunt destui cari nu pot urmări acest coridor plin de umbre, e firesc, fiindcă problemele morale nu prea cad în tradițiile unei lumi pripite pentru care tranșările de conștiință sunt bucătura cea de toate zilele” (*Un caz de conștiință*, în *Mustul care fierbe*).

Auster, cu o la fel de puternică preferință pentru viață și pentru istorie, Marin Preda construiește literar tabloul mâniei și revoltei: „Atâta timp cât trăiesc eu ori faceți cum zic eu, ori dacă nu să plecați. Am muncit și am trudit și am luat pământul de la ciocoi ca să trăiți voi mai bine! De ani de zile mă zbat să nu vând din el, să plătesc foncierea fără să vând, să vă rămâie vouă întreg, orbilor și sălbaticilor la minte! Și am plătit mereu, n-am vândut nicio brazdă și acum săriți la mine și la aștia, că v-am furat munca voastră! Pământul rămas întreg, Paraschive, acolo e munca voastră! Bolnavule de avere!” (*Moromeții*, Biblioteca pentru toți, 1960). Cu totul spectaculos se va dovedi Fănuș Neagu, metafora va domina arta scrisului lui subordonând narațiunea unei fantezii stilistice ridicată parcă în abstract. Din când în când, surprinzător, scriitorul simte nevoia să o coboare pe pământ și recurge la vocabularul banal: „La marginea dinspre Dunăre și bălți se vede crescând setea de risipire, delirul orientului, aventura fertilă, cavalcada nisipurilor, crima rafinată. Privit din bălți, care sunt versiunea câmpiei ieșite din ploaie, și din punctul de vedere al semințiilor de pești, Bărăganul e o

eroare, uitând aceste seminții că tocmai apa care le naște le și ucide”. (*Scaunul singurătății*). Citiți în paralel, Sadoveanu și Fănuș Neagu par legați prin farmecele limbii, cel tânăr descinde din vorbele de duh ale celui „vechi”: „căci calea pribegilor e calea întâmplării” (*Nicoară Potcoavă*).

*

Modernitatea în literatură bulversează țesuturile scrisului. Romantismul a pretins că se rupe de clasicism, realismul de romantism, modernismul de realism. Dar, cu adevărat există fracturi de substanță sau de stil și de tehnică literară? Modernitatea este posibilă numai într-o atmosferă de autonomie artistică. Evoluțiile estetice se realizează printr-o despărțire reală de conformismul academic și de gusturi ținute în capcana modei sau sub presiunea regulilor sociale. Revistele literare se transformă în ateliere de experiențe, în acceleratoare de inovație. Dinamismul generației tinere care a trăit experiența Războiului prim Mondial și nu a fost dispusă să îi accepte absurditatea și cinismul, resimte imperativ nevoia de libertate. Viziunea politică despre lume, oarecum congruentă, se sparge în viziuni ireductibile ale marilor artiști. Nu mai există un singur ideal, ferestrele sunt larg deschise, ca și ușile de altfel, pe care se va strecura în frontul de creație nu doar valoarea, ci și snobismul veleitar. Niciodată nu vom trăi în lumi perfecte. Modernitatea, iată o obsesie a multora dintre scriitorii români. În *Tradiția modernității și modernitatea tradiției* Mircea Martin îl scoate pe Ion Pillat din reductibilul tratament de poet tradiționalist și ne trimite la o altă dimensiune a operei poetului: „Performanța lui Pillat, memorabila și uimitoarea lui performanță, rămâne însă aceea de a fi introdus în limba, în poezia și în cultura română pe trei dintre cei mai dificili și mai reprezentativi poeți ai modernității: Trakl, S.-J. Perse și T.E. Eliot.

Paradoxul – asupra căruia nu cred că s-a insistat suficient – este acela că temerara inițiativă aparține unui poet situat de critica noastră dintre cele două războaie și de astăzi printre *tradiționaliști*. Câți dintre poeții reputați ca moderniști au făcut însă mai mult pentru asimilarea în spațiul românesc a poeziei moderne. Și încă nu doar a unei poezii care, modernă fiind, păstrează legături trainice cu tradiția, precum aceea a lui Valéry în Franța sau a lui Stefan George ori Rilke în Germania, dar și a uneia care s-a format în atmosfera mișcărilor de avangardă, dacă nu a participat direct la ofensiva lor”.

G. Călinescu este o personalitate încă și mai puternică și mai fascinantă. Portretul pe care i-l face Eugen Simion în anii '60 ai secolului trecut este al unui enciclopedist, al unui mag călător în stele, cum ar zice Eminescu. „Speța rară a spiritului său derivă din unirea, de puține ori realizată în cultură, dintre erudiția cea mai cuprinzătoare și o vocație artistică neobișnuită. De aici iese originalitatea fascinantă a scrisului. Artistul are toate simțurile cultivate, e devorat de impulsuri titanice, adânc și sublim romantice, stăpânite însă de o reflecție, echilibrate de o gândire ce concepe universal și caută în iradiațiile concretului mișcările astrale. Figura spirituală și morală a lui G. Călinescu mi se pare a se desprinde din sintezele romantismului, asociate idealului estetic al antichității eline”. (prefață la *G. Călinescu. Ion Creangă (viața și opera)*).

Nu suntem noi la porțile Orientului? Acea poartă prin care Occidentul pătrunde în Orient? Literatura română ne introduce în paradisul acestui univers nu doar pe noi, românii, ci și pe occidentali.